

Asia: VN/10302/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle jalkaväkimiinojen käytön, varastoinnin, tuotannon ja siirron kieltämisestä ja niiden hävittämisestä tehdyn yleissopimuksen (Ottawan sopimus) irtisanomiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen UNICEFin lausunto, 16.5.2025

Asia: Suomen UNICEF lausuu luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle jalkaväkimiinojen käytön, varastoinnin, tuotannon ja siirron kieltämisestä ja niiden hävittämisestä tehdyn yleissopimuksen (Ottawan sopimus) irtisanomiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Viite: VN/10302/2025

Yleistä

Suomen UNICEF ottaa kantaa esitysluonnokseen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kannalta. UNICEFilla on erityisrooli toimia sopimuksen asiantuntijana (LOS §45). Otamme esitysluonnokseen kantaa myös YK-järjestö UNICEFin edustajana Suomessa ja tuomme lausunnessamme esiin huolestamme hallituksen esitysluonnoksen vaikutuksista kansainvälisen humanitaarisen oikeuden järjestelmään.

Uhrilaukaistava miina on loukkaus YK:n lapsen oikeuksien sopimusta vastaan

YK:n lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtiot, ja siihen sitoutuneen Suomen ”kunnioittamaan niitä kansainvälisen humanitäärisen oikeuden sääntöjä, jotka soveltuvat niihin aseellisissa selkkauksissa ja joilla on merkitystä lapsen kannalta, sekä takaamaan kunnioituksen näitä sääntöjä kohtaan (LOS §38 (1)), sekä ryhtymään ”kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisten siviiliväestön suojelua koskevien velvoitteidensa mukaisesti kaikkiin mahdollisiin toimiin suojellakseen ja hoitaakseen lapsia, joihin aseellinen selkkaus vaikuttaa” (LOS §38 (4)).

Hallituksen esitysluonnoksessakin todetaan tätä tukien, että ”Ottawan sopimus on yksi tärkeimmistä tavanomaisten aseiden valvontasopimuksista ja humanitaarisen aseriisunnan instrumenteista. Sen avulla täsmennetään ja toimeenpannaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden yleisiä periaatteita ja pyritään vahvistamaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattamista sekä lievennetään aseellisista selkkauksista aiheutuvaa inhimillistä kärsimystä. Ottawan sopimuksella on siten pyritty varmistamaan, että valtiot kunnioittavat olemassa olevia ja niitä jo velvoittavia kansainvälisen humanitaarisen oikeuden määräyksiä.” (HE-luonnos, s. 6)

Hallituksen esitysluonnos osoittaa suura välinpitämättömyyttä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteita kohtaan. Henkilömiinat eivät erota siviiliä sotilaasta. 84 prosenttia henkilömiinojen uhreista on siviilejä, joista noin 40 prosenttia on lapsia. Tällainen uhrilaukaistava ase, miina, on ase siviilejä vastaan. Esitysluonnoksessa tämä tuodaan selvästi esiin. Esitysluonnoksessa todetaan myös, että ”sopimuksen irtisanomista voidaan pitää perus- ja ihmisoikeuksia heikentävänä toimenä, sillä sopimus on vähentänyt huomattavasti jalkaväkimiinojen tuotantoa ja määrää globaalilla tasolla ja miinauhrien määrä on laskenut” (s.15).

Miinojen vastuullista käyttöä ei ole

Suomen hallituksen edustajat ovat julkisuudessa todenneet Suomen käyttävän miinoja vastuullisesti. Mitä vastuullinen käyttö sitten on, jää esitysluonnoksen perusteella epäselväksi. Luvussa perus- ja ihmisoikeusvaikutukset kuvataan vastuullista käyttöä joitain keinoja, mutta siinä esitetyt keinot ovat aivan samoja, joita käytetään maissa, joissa miinoja on tälläkin hetkellä maastossa. Ja joissa siviiliuhrien määrä on suuri. UNICEF tuntee tämän haasteen hyvin, se kouluttaa mm. opettajia ja koululaisia välttämään miinojen vaaroja, ja niiden välttäminen on etenkin lapsille todella vaikeaa. Hallituksen esitysluonnoksessa tunnutaan myös olevan ymmällään mitä se miinojen vastuullinen käyttö on, sillä sivulla 7 todetaan, että ”vastuullisesta käytöstä ei juurikaan ole raportoitua käytäntöä aseellisista selkkauksista viime vuosikymmeniltä”.

Toisen maailmansodan jälkeen saksalaisten miinoittamassa Pohjois-Suomessa kuoli 205 siviilihenkilöä ja kymmeniä miinanraivaajina työskennelleitä ihmisiä vuoteen 1949 mennessä. Kaikista kuolleista siviileistä 57 oli lapsia, 52 poikaa ja 5 tyttöä, jotka onnettomuusvuonna olisivat

täyttäneet enintään 16 vuotta. (<https://portti.kansallisarkisto.fi/fi/aineisto-oppaat/vuosina-1944-1949-miinaan-ja-r%C3%A4j%C3%A4hteisiin-kuolleet-siviilihenkil%C3%B6t>).

Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia koskeva luku on kovin ylimalkainen, vaikka perus- ja ihmisoikeusnäkökohtia on tuotu esiin esitysluonnoksen alussa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteisiin ei olla selvästikään tutustuttu, ja on jätetty huomioimatta, paitsi sopimuksen artikla 38, myös sopimuksen artikla ja yleisperiaate lapsen edun ensisijaisesta harkinnasta (LOS §3(1)). Lapset ovat ainoa ihmisryhmä, jonka etu veloitetaan otettavaksi ensisijaisesti huomioon kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa - tämä perustuu lapsuusajan tärkeään merkitykseen koko yhteiskunnan kestävyydelle. Lapsen edun harkinta ja huomiointi edellyttää lapsivaikutusten arviointia, ja tätä ei ole esitysluonnoksessa tehty. Varsinaiseen hallituksen esitykseen on tehtävä huolellinen lapsivaikutusten arviointi, jossa punnitaan ja vastataan lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteisiin.

Esitysluonnoksessa todetaan, että ”sopimuksen irtisanomisella ei ole suoria perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia, koska itsessään sopimuksen irtisanominen ei johda jalkaväkimiinojen käyttöönottoon” ja että vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin syntyisi vasta, jos Suomi päättäisi ottaa jalkaväkimiinat käyttöön. Tällainen historiallinen eroaminen sopimuksesta aiheuttaisi kuitenkin välillisiä perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia rapauttaen koko kansainvälistä humanitaarisen oikeuden järjestelmää. Saman kappaleen 4.5 kolmannessa kappaleessa todetaan myös hieman ristiriitaisesti, että ”sopimuksen irtisanomista voidaan pitää perus- ja ihmisoikeuksia heikentävänä toimenä”.

Jo se, että jalkaväkimiinojen aiheuttamat kuolemat ja loukkaantumiset ovat vähentyneet 40 prosentilla Ottawan sopimuksen hyväksymisen jälkeen, kertoo siitä, että sopimuksen perus- ja ihmisoikeusvaikutukset ovat suuret.

Suomi, suunnitellessaan miinasopimuksesta irtautumista, toimii myös esimerkkinä muille maille. Orpon hallitusohjelmassa todetaan, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustana ovat oikeusvaltioperiaate, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia ja että ”monenkeskisen kansainvälisen oikeuden kunnioittaminen ja vahvistaminen ovat Suomen kansainvälisten suhteiden kulmakiviä”. (s. 157) Esitys irtautua Ottawan sopimuksesta ei tue tätä hallitusohjelmaan kirjattua Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan perustaa.

Kansainväliset kannanotot Suomen aikeeseen vetäytyä sopimuksesta

YK:n ihmisoikeusneuvosto toi huhtikuisessa päätöslauselmassaan (A/HRC/58/L.21) esiin syvän huolensa henkilömiinojen jatkuvasta käytöstä ja vaikutuksista ihmisoikeuksiin ja korosti henkilömiinojen haitallisia vaikutuksia erityisesti siviileihin ja miinojen uhreihin. Neuvosto kehottaa vakavasti kaikkia valtioita liittyä henkilömiinat kieltävään yleissopimukseen, ja vahvistamaan toimiaan lopettaakseen miinojen aiheuttamat kärsimykset.

Kansainvälinen UNICEF on erittäin huolestunut Suomen, ja neljän muun maan, aikeista irtautua Ottawan miinasopimuksesta. UNICEF on nähnyt Suomen vahvana lapsen oikeuksien puolustajana, joka on ajanut vahvasti myös vammaisten lasten oikeuksia.

Hetemäki Inka
Suomen UNICEF ry